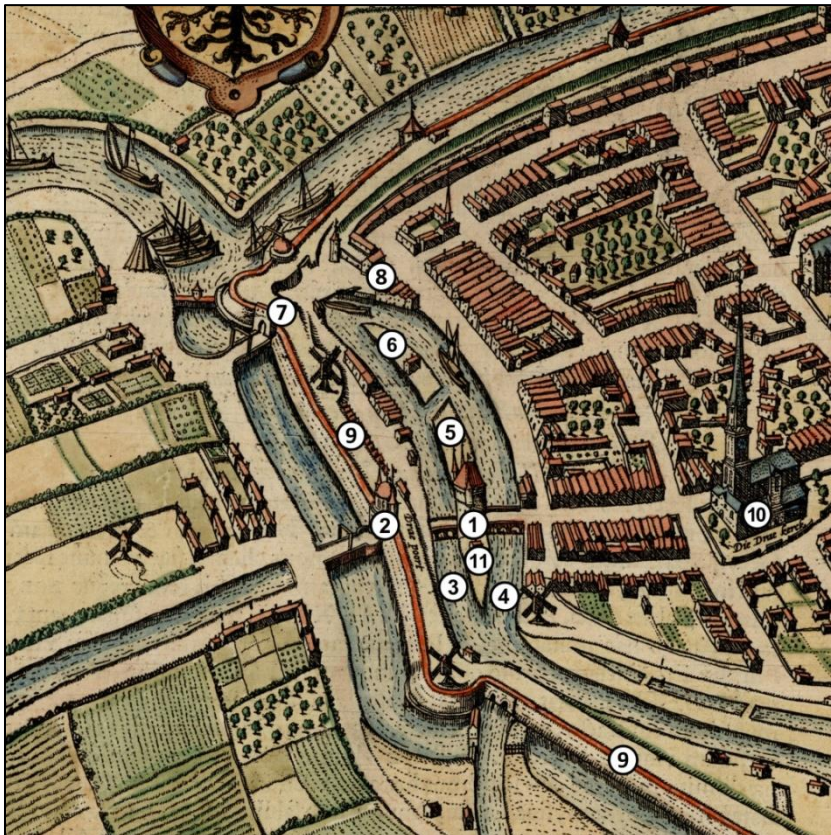

Bram Idema

Rondom de Sledemenerstraat

In oude bronnen stuiten we vaak op topografische namen die nu niet meer voorkomen. Lang niet altijd is duidelijk welke objecten met die namen werden aangeduid. Voorbeelden daarvan zijn het 'Menrediep', de 'Metelenwal' en 'Zoutziederswal'. Aan de hand van de jaarlijkse rekeningen van de stadsrentmeester en andere seriële bronnen is soms te achterhalen welke topografische elementen achter deze namen schuilgaan.¹ De namen van de pachters van percelen, de jaarlijks te betalen pachtsommen en de volgorde waarin de pachters worden opgesomd helpen bij het identificeren van percelen en de ligging ervan. Soms kan een incidentele nadere topografische aanwijzing duidelijkheid verschaffen. In de hierna volgende aantekeningen wordt verslag gedaan van een onderzoek naar de topografie van het laatmiddeleeuwse-vroegmoderne Groningen ten westen van de A.

Aan het einde van de 16^e en in de eerste helft van de 17^e eeuw heeft in het zuidwestelijk deel van de stad een aanzienlijke uitbreiding van het woningbestand plaats gevonden. Hoe dat is gebeurd wordt beschreven in het hieronder volgende artikel. Hierbij ga ik uit van de omstreeks 1575 gemaakte vogelvluchtk kaart van Braun en Hogenberg. Deze plattegrond wordt redelijk betrouwbaar geacht, ook al staat daarop 'het kasteel van Alva' alsof het helemaal zou zijn voltooid, hetgeen – zoals bekend – niet het geval is.

- 1 Binnen-Apoort
- 2 Apoort in het bolwerk
- 3 Menrediep
- 4 A of Hoornsediëp
- 5 Zoutziederswal
- 6 Noordereiland
- 7 Kranepoort in het bolwerk
- 8 Kleine Kranepoort in de stadsmuur
- 9 Bolwerk (c. 1530)
- 10 Akerk
- 11 Metelenwal

¹ Zie Groninger Archieven, toegang 2100 (stadsarchief tot 1594) rubriek 1.10.08 (Rekeningen van de rentmeester van de stad); toegang 1605 (stadsarchief na 1594) rubriek 2.02 (Financien) en rubriek 2.03.3 (Grondpachten in de stad Groningen).

Op deze plattegrond is tussen de A (4) en het Menrediep (3) ten noorden van de Binnen-Apoort (1) een strook land (5) te zien, waarvan een groot gedeelte in de stadsrekeningen uit die tijd *Soltseiderswall* ('Zoutziederswal') wordt genoemd; het direct aan de beide Apoorten grenzende gebied wordt aangeduid als *opslach*. Ten noorden van de Zoutziederswal ligt een eiland (6), dat wordt omschreven als *een lang stücke cingelwals nae de Kranebrugge* (ook wel: *Kranepoorte*) *streckende*, en dat ik verder zal aanduiden als 'Noordereiland'. Bij Braun en Hogenberg is op deze wallen nauwelijks bebouwing te zien.

De stadsrekeningen uit die tijd geven inzicht in de ontwikkeling in dit gebied. In 1582 werd begonnen met het verpachten van de grond door de stad ten behoeve van de bouw van een aantal woningen ten noorden en ten zuiden van de beide Apoorten op de Zoutziederswal resp. Metelenwal (11).² Het Menrediep was toen blijkbaar gedempt en vanaf het genoemde jaar heeft er een aanzienlijke ontwikkeling in het westelijk stadsgedeelte plaats gevonden.

Niet aangeduid op de kaart van Braun en Hogenberg is de *Myddelwal* ('Middelwal'), die in 1606 voor het eerst in de stadsrekeningen wordt genoemd. Uit de manier waarop de ligging van de daarop staande woningen beschreven wordt, kan de locatie van de Middelwal worden afgeleid. Hiermee moet de strook bedoeld zijn tussen het bolwerk van 1531 enerzijds en het Noordereiland (en de Zoutziederswal?) anderzijds, met inbegrip van een stuk van het gedempte Menrediep. Aan de westzijde van de Middelwal liep een sloot (dit moet een overblijfsel van het Menrediep zijn), die zowel als sloot van de Middelwal als sloot van de Zoutziederswal wordt aangeduid. Mogelijk is de naam Middelwal ontleend aan de ligging tussen het Noordereiland (en Zoutziederswal?) en het bolwerk.

Op de uit 1616 daterende plattegrond van Van Geelkerken – een uitsnede daarvan volgt aan het einde van dit artikel – zijn alle wateringen ten westen van de A verdwenen. In plaats daarvan zien we ten noorden van de Apoorten een straat: de *Slemendersstrate* of Sledemennerstraat. Deze wordt hieronder nader besproken.

1 Het bolwerk

Aangezien de dertiende-eeuwse stadsmuur die de binnenstad omsloot niet langer bestand was tegen de toegenomen vuurkracht van vijandelijk geschut, werd deze stadverdediging in de 15e eeuw vervangen door een aarden wal, die doorgaans als 'bolwerk' werd aangeduid. Wanneer met de aanleg hiervan is begonnen is onduidelijk. Wel staat vast dat er omstreeks 1470 een aarden wal lag met grotendeels ongeveer hetzelfde verloop als de stadsmuur, behalve in het zuiden, waar het stadsgebied aanzienlijk werd uitgebreid.

Omstreeks 1530 werd de omwalling aan de westkant van de stad in westelijke richting verplaatst, terwijl omstreeks 1551 begonnen werd met het verbreden van de omwalling en het overkluizen van de stadspoorten, zodat men een rondgang om de stad over het bolwerk kon maken en over de poorten heen kon lopen. In de volgende jaren werd het bolwerk verder verstevigd en werden de grachten rondom verbreed.

² <https://www.vanlauwerstoteems.nl/de-wallen-van-johan-van-metelen.html>

2 Het Menrediep

Zoals hieronder bij de Zoutziederswal wordt vermeld, bestond het Menrediep al in 1404 en is dus vóór die tijd gegraven. Dit diep bevond zich ongeveer ter plaatse van de huidige Sledemännerstraat en Westerhavenstraat. In 1581 was de watergang zo goed als helemaal gedempt, zij het dat een stuk ervan toen nog als sloot was blijven bestaan. Dit valt op te maken uit de verkaveling van het gebied tussen het bolwerk en de Metelenwal ten zuiden van de Apoorten (1581) en de hierna te noemen bouw van de woning van Lysebet Olyslagers (1582) ten noordwesten van de Binnen-Apoort en de *boe* (hut) van Johannes Tonny's (1583) op de *opslach*.

Het enige bericht over de demping van het Menrediep dat ik ben tegengekomen, staat in de stadsrekeningen uit het einde van de 16^e eeuw: *Wat int westen van de voerg. wall* (bedoeld is de Zoutziederswal) *schut an de strate van der Ae poerte af bess an Kranepoerte hoert de stadtt, want idt en lopent deep gewest van de kranepijpen tot marwijckspijpen int westen van dese voerg. wallen neffens metelens wall voergeroert.*

Over het ontstaan van het Menrediep zijn geen gegevens overgeleverd. De naam Menrediep ben ik voor het eerst tegengekomen in een acte van 12 juli 1454. Op deze tekst kom ik in paragraaf 4 over de Zoutziederswal terug. Men kan zich afvragen of het Menrediep als buitengracht van een omwalling kan zijn aangelegd. Zeker is, dat in 1517 de stenen Binnen-Apoort werd gebouwd, die mogelijk de opvolger is van een oudere houten poort. Deze poort moet onderdeel zijn geweest van een aaneensluitende stadsbescherming met de Metelenwal aan de zuidzijde en de Zoutziederswal ten noorden van de poort. De ten westen van deze wal gelegen gracht zou dan het Menrediep kunnen zijn. Door de aanleg van het enkele tientallen meters verder naar het westen gelegen bolwerk met de bijbehorende Buiten-Apoort (c. 1530) is de gracht binnen de stad komen te liggen.³

Niet duidelijk is hoe wij de relatie tussen de Zoutziederswal en Metelenwal enerzijds en het vroegere bolwerk van omstreeks 1470 anderzijds moeten zien. Overdiep meldt dat in 1415 de Vetkopers de stadsgracht (de Mennersgracht) en de A over moesten steken om bij de stadsmuur te komen en haalt daarbij drie bronnen aan, waaronder de kroniek van Sicke Benninge en het oorkondenboek van Groningen en Drenthe II.⁴

3 De opslach

Ten noorden van de Binnen-Apoort ligt een terrein dat wordt aangeduid als 'de opslach'. In 1584 worden hier in het westen drie *cameren* gezet, die door Marretijen Jacobs, Johan Sappens en Cornelijs Sweers bewoond worden. In 1627 worden deze drie huisjes door een zekere Louw en consorten betrokken (zij betalen dezelfde huur als hun voorgangers, 4 gulden, 6 stuivers en 2 plakken). Na Louws overlijden woont hier zijn weduwe, die de huur vervolgens deelt met Reijntien *backer*. Uit de (latere) bewonerslijst van het Lage der A blijkt dat het hier gaat om de meest zuidelijke woning aan het Lage der A. Het is niet duidelijk hoe

³ G. Overdiep, *De plattegrond van de stad Groningen door Jacob van Deventer uit omstreeks 1565. Vorming en vernietiging van een kaartbeeld* (Alphen aan den Rijn, 1984) afb. 38.

⁴ Overdiep, 54. Zie echter Jan van den Broek, *Welke Apoort bedoelt u?* 15-16 (www.vanlauwerstoteems.nl; rubriek 'Mengelwerk'). Volgens deze auteur hoeft de bedoelde passage uit de kroniek van Sicke Benninge niet te betekenen dat de Vetkopers twee verschillende watergangen moesten oversteken. Met 'de stadsgracht' en 'het diep' kan in dit geval een en hetzelfde water bedoeld zijn. Dezelfde situatie deed zich aan de noordzijde van de stad voor: sinds 1470 functioneerde daar het Lopende Diep als stadsgracht.

we de hier vermelde informatie met elkaar moeten rijmen. Immers, hoe kan een van drie in het westen van de *opslach* gebouwde huisjes ten noordoosten van de Binnen-Apoort hebben gestaan?

4 De Zoutziederswal

Bij acte van 14 februari 1404 werd Syabbe to Noerde huurder van de wal buiten de Apoort, die gelegen was *tuschen den depe* (de A) *ende der stad grave* (het Menrediep) en tussen het huis van Johan Schapes en de Turftoren, die dus op deze wal ligt.⁵

Syabbe huurde de wal van Zwane Helmersinc en moest daarvoor jaarlijks zes *schilden* (een munt) en een kan wijn betalen. Uit de tekst van de akte valt op te maken dat deze het gebied betreft waarvan later een groot gedeelte als 'Zoutziederswal' wordt aangeduid.

Bij akte van 4 februari 1428 verkoopt Syabbe aan de zusters van het Olde Convent de *jaermalen* (het recht van huur) van het in 1404 genoemde terrein en zijn *tymer* (de door Syabbe op dit terrein gebouwde opstallen).⁶

Tenslotte is op 12 juli 1454 de akte opgemaakt waarbij de zusters *van der darde regule van Sante Franciscus des olde convents in Groninghen* het terrein verkopen aan Burgemeesters en Raad van de stad Groningen. De wal wordt nu beschreven als *onsen wal, gheleghen buten der Apoorte op die noertzijde int eynde tusschen der stad diepp ende der menredyepp*.⁷

De in deze akten genoemde Apoort betreft een poort in de stadsmuur aan de oostzijde van de A. Niet bekend is wanneer deze aan het westeinde van de huidige Brugstraat gelegen poort is afgebroken. In de stadsrekeningen komt deze poort niet voor.

De benaming 'Zoutziederswal' komen wij pas in de 16^e eeuw in de stadsrekeningen tegen en zal ongetwijfeld in zwang zijn geraakt doordat zich hier een zoutziederij heeft bevonden. Daarover zijn in de bronnen echter geen gegevens aangetroffen. De in 1454 door de stad aangekochte wal is op 11 augustus 1542 voor 9 emder gulden per jaar verhuurd aan Hindrick Ulger. Deze mocht het terrein wel bebouwen, maar niet in de lengte of breedte vergroten.⁸ Op het terrein stond een huis, dat de Raad voor 10 emder gulden per jaar aan Berent Koeninck had verhuurd. Deze Berent komen wij in de stadsrekeningen verder niet meer tegen.⁹

De pacht van de wal is in 1584 overgegaan op Wemele Alberda. Hoe de relatie met de familie Ulger lag, is niet duidelijk, maar in 1587 sluit Lubbert Ulger, zoon van de inmiddels overleden burgemeester Hindrick Ulger, een overeenkomst met de stad. De stad betaalt Lubbert 150 rijderguldens (1 rijder is 30 stuver). Hiermee vervallen de omstreeks 15 jaren gedurende welke hij nog recht had op de pacht (en de inkomsten eruit van o.a. de fruitbomen) en krijgt de stad weer de volledige zeggingschap over de wal, de erop staande bomen en verdere beplanting.¹⁰ In de rubriek 'allerlei onzekere uitgaven' van de stadsrekening over 1587 lezen we: *Erhandelt ende verdragen mit den Erentf. Lubbert Ulger*

⁵ Groninger Archieven 2100-190.2.

⁶ GrA 2100-190.1.

⁷ GrA 2100-190.3.

⁸ GrA 2100-7.4 (1541-1542) 40.

⁹ Daarbij moet worden aangetekend dat de rekeningen over de jaren 1543-1545 niet bewaard zijn gebleven. Zie GrA 2100-7.4 (1541-1542) 31: *Berent Koeninck gift iaerlix voer dat hues voer up de soltseders wal tusken drapoerte x emder g. iii iaer lanck angaende paesschen ao etc. 41. Item ontf. x emder g.*

¹⁰ GrA 2100-46 (1587) fol. 127v.

zal: Borg. Hindrick Ulgers soene, dat he den wall van de binnen Dra poerte hent an den menne wech tot des stadts schiphues ofte toerfhues, (geheten zoltzeers wall) de stad weder transporteert ende upgedragen heft mit alle bomen ende planting sampt heghe daer up bevunden.¹¹ Met de *mennewech* is hier vermoedelijk de huidige Sledemenerstraat bedoeld. Het Menrediep werd immers ook wel als Mennediep aangeduid.¹²

Uit het bovenstaande valt te concluderen dat de Zoutziederswal direct ten noorden van de Binnen-Apoort begint. In de tekst van de volgende jaren wordt echter alleen de wal ten noorden van de eerder genoemde *opslach* als Zoutziederswal aangeduid. Op te merken valt hier verder, dat de omschrijving *tot des stadts schiphues ofte toerfhues* (dat, zoals hieronder wordt meegedeeld, op het Noordereiland stond) doet vermoeden dat het water tussen Zoutziederswal en Noordereiland toen al gedempt was. Tegelijk met het afkopen van de huur van de wal van Lubbert Ulger kocht de stad voor 65 Emders gulden de twee erop staande *cameren* (woninkjes) die eerder in bezit waren van wijlen Bocke *varwer*.¹³ Ze verhuurde deze huisjes *mit i warff up de wall tot en hoeijblock* aan Johan Sappens (die wij al tegen kwamen als bewoner van een van de *cameren* op de *opslach*). Het geld van deze aankoop kwam de schuldeisers van de overleden Bocke ten goede. Van deze *cameren* wordt vermeld, dat zij op het zuidelijk einde van de Zoutziederswal en ten noorden van de *opslach* lagen. De opbrengst van de op de wal staande fruitbomen, die in het bezit van de stad blijven, wordt dan ook verpacht, in 1588 aan Claes Krijns en Anne Jansen, vanaf 1589 aan Johan Sappens, die in 1591 ook de Zoutziederswal huurt. Hierbij valt op te merken dat op de plattegrond van Van Olm en op de Austinkaart inderdaad bomen ingetekend zijn.

Uitsnede uit een 19^e-eeuwse kopie van een vermoedelijk omstreeks 1573 gemaakte plattegrond van Groningen. Deze plattegrond wordt vaak aangeduid als 'plattegrond van een Spanjaard'. De strook tussen het Menrediep en de A is met bomen beplant.

(GrA 1536-5238, detail; plattegrond van Mattheus van Olm).¹⁴

¹¹ GrA 2100-46 (1587) fol. 512.

¹² GVA 1965/1966, 161.

¹³ Akte van 21 mei 1587 (GrA 2100-629).

¹⁴ Zie *Groningen en het Drentse water* 9, 25-27. Daar vindt men ook een afbeelding van 'Austin-kaart'. Zie voor die kaart ook Meindert Schroor en Charles van den Heuvel, *De Robles atlanten. Vestingbouwkundige plattegronden uit de Nederlanden en een verslag van een veldtocht in Friesland in 1572* (Leeuwarden 1998) 100; kaart 50.

De stad verhuurde de Zoutziederswal en deze twee *cameren* in een op 20 maart 1595 gedateerde akte aan Roeleff Sijmens en zijn vrouw. Roeleff mocht de sloot (het restant van het Menrediep) ten westen en noorden van de wal verbreden tot 14 of 15 voet, maar behoefde dit niet te doen en heeft dit blijkbaar ook niet gedaan. De genoemde woninkjes zouden worden gebruikt als *varwerie* en mochten zonodig worden vergroot, waarbij de stad de materiaalkosten zou dragen. Roeleff krijgt ook in eigendom de *camer*, waarin Johan Hemkens, *boemsluijter* van het Hoornsche diep, woonde.¹⁵ Roeleff Sijmens mag deze *camer* bewonen, verhuren of afbreken, maar de grond waarop deze staat blijft in bezit van de stad. Blijkbaar huurde hij niet de gehele Zoutziederswal, want er wordt vermeld dat het overige (?) deel van de wal wordt gebruikt door *arme luiden de daer hutten up gesettet hebben*. Roeleff zette in 1605 aan de noordzijde van de Zoutziederswal een *grote veerkante hollantsche schuijre ende woninge*. Deze lag echter ten dele buiten de door hem gehuurde wal en hij meende de stad daarvoor geen pacht verschuldigd te zijn. De Raad zou hierover alsnog een uitspraak doen, maar heeft dit niet als een urgente kwestie gezien: in 1626 is er nog altijd niet over beslist!

Uit het feit dat de aan de noordzijde van de Zoutziederswal gebouwde schuur deels buiten deze wal lag, blijkt dat het water tussen deze wal en het 'Noordereiland' dan al is gedempt. Zoals boven opgemerkt is in 1616 (het jaar waarin de plattegrond van Van Geelkerken is gepubliceerd) deze demping zeker een feit en het ligt dus voor de hand dat deze eerder en waarschijnlijk al vóór 1605 had plaatsgevonden.

In 1633 wordt de pacht van de Zoutziederswal overgenomen door raadsheer Fockens, wiens pacht in 1643 op een tiental huurders (van Berent Jansen tot Fenne *messemaker*) overgaat. Uit de hieronder weergegeven kaarten van van Geelkerken en die van Haubois blijkt dat er op de gepachte grond ook woningen staan. De op de Zoutziederswal langs de A lopende weg wordt door Haubois *over der A* genoemd.

Door de demping van het Menrediep werden zowel de Zoutziederswal als het Noorder eiland in westelijke richting uitgebreid. Vanaf 1582 wordt hierop een aantal woningen gezet ten noordwesten van de Binnen-Apoort, in noordelijke richting achtereenvolgens:

- Lijsebet Olijslager. Zij heeft in de herfst van 1582 met vergunning van de Raad een woning gezet aan de noordzijde van de Binnen A-poort *op dat olde stadt deep* (ook: *olde Kattendeep*) omdat haar woning buiten de Apoort was afgebroken. Dit *olde stadt deep* moet wel het Menrediep zijn geweest. In 1611 ging de huur over op haar zoon Pauwel Olijslager, in 1648 op Otto Pauwels Olijslager en in 1658 op Geert van Vries en Jan Pieters. In 1662 worden Geert van Vries en Jan P(i)eters apart vermeld, [gevolgd door Lubbert Datema bij provisie *aen de walle*].
- Johan Canter. Aan hem werd in een op 21 september 1584 gedateerde akte door de stad een terrein ten noorden van Lijsebet Olijslager *ewelick ende arfflick upgedragen* als compensatie voor 13 roeden land, die hem ontnomen waren voor de uitbreiding van de weg buiten het bolwerk tussen Apoort en Kranepoort;¹⁶ in 1626 wordt hij hier nog genoemd, maar in 1627 komt zijn naam niet meer voor: hij betaalde geen pacht, het is daardoor niet duidelijk wat er met dit stuk grond is gebeurd.

¹⁵ Zie over deze *camer* ook 8 'Tussen beide Apoorten noord- en zuidzijde'.

¹⁶ GrA 2100-7.43 (1587) 119.

- Roelef van Echten wordt in 1585 genoemd ten noorden van Johan Canter, met als opvolgers in 1600 Harmen Hendriks, in 1615 P(i)eter Jansen *snijder* tot in ieder geval 1653, daarna Lambert Berens timmerman, die hier nog in 1662 verblijft.
- Hilbrant Laurens ten noorden van Roelef van Echten wordt vermeld in 1585; van 1617 tot en met 1626 Hilbrant Laurens weduwe, nu Johan Jansen (van wie niet duidelijk is of hij dezelfde is als de eerder en hieronder genoemde Johan Jansen *backer*), waarbij in 1626 wordt aangetekend dat er geen pacht is geïnd omdat deze plaats door een raadsbesluit zonder huur wordt bewoond. In 1627 en daarna wordt weer alleen Hilbrant Laurens weduwe vermeld, die hier ingevolge een raadsbesluit ook gratis woont tot 1633. Dan moet zij 3-15-0 (3 gulden, 15 stuivers en 0 plakken) pacht betalen. In 1636 staat hier de weduwe van Jan de Groen genoemd met dezelfde opmerking: woonde hier gratis, betaalt nu 3-15-0. Vanaf 1638 zien wij hier Jan (de) Groen voor 3-15-0 (is dat een zoon?), in 1656 Lieutenant Albert Hindrix, in 1662 zijn weduwe (3-15-0).
- Ten noorden van Hilbrant Laurens treffen we in 1585 Johan Luitiens aan. In 1627 wordt hier Jan Hendrix genoemd, in 1633 Tonnis Hindrix, die hier ook in 1662 nog wordt vermeld.
- In 1627 Jan Jansen *backer* (4-10-0), in wiens plaats in 1629 Dame Lucas komt, in 1656 (of eerder?) Tonnis Berents tot Baffelt en in 1661 Anneke Joukes (4-10-0). Niet duidelijk is hoe dit zit; misschien betreft het hier een administratieve vergissing. In 1662 wordt Anneke Joukes als eerste genoemd in het direct hierop volgende hoofdstukje van de stadsrekening ('*Van der A na Cranepoorte ten westen bij het diep langes*'). Ze betaalt dan ook 4-10-0 pacht en even verder, na Evert Buitinck, nogmaals een pacht van 1-14-0 (zoals ook in 1661). In 1662 wordt ze niet meer genoemd in de hierboven genoemde rij van bewoners. Tonnis Hindrix is in dat jaar de laatste (dat wil zeggen: meest noordelijke) pachter in deze rij.

In het register van *olde grondpachten* van 1627¹⁷ komen zij (Lijsebet Olijslager tot en met Jan Jansen) in deze volgorde voor onder het hoofdstuk '*Van der A tot Craanepoorte*' en in 1662 in het hoofdstuk dat dan '*Van der A tot na Craanepoorte Slemenderstraate langes*' heet. Deze woningen stonden dus aan de zuidoostzijde van de Sledemännerstraat. Als eerste woning in deze rij treffen wij in 1627 aan Cornellis Jansen, die later nog wordt genoemd als bewoner van de Binnen-Apoort. Hij betaalt 1-2-4 pacht. In 1636 woont Willem *backer* hier voor dezelfde pacht, wat ook geldt voor 1638 en daarna met de vermelding Willem *backer in A-poorte*. In 1656 en volgende jaren woont zijn weduwe hier.

5 Het eiland ten noorden van de Zoutziederswal ('Noordereiland')

Dit eiland wordt in de stadsrekeningen vermeld als een '*lanck stucke cingelwals nae de Kranebrugge* (in 1617: *nha de Krane poorte streckende*'. Het diende als een opslagterrein. In 1556 werd er een huis op gezet ten dienste van *beyde nije seylschepen*. In 1557 worden er naast de *opslach* geen schepen vermeld; in de volgende jaren is er geen sprake van *seijlschepen*, maar van *seijn(dt)schepen*. 'Seinschepen' zijn kleine, smalle zeeschepen. Op de plattegrond van Braun en Hogenberg (en ook op die van 'een Spanjaard') is dit gebouw weergegeven. In 1583 krijgt het de bestemming van turfhuus. Overigens is er in 1604 sprake van een *huus tot de zeijnschepen ende en toerffhuus*, terwijl sinds 1596 tevens wordt vermeld dat de rest van deze wal gebruikt wordt door arme mensen die er zonder toestemming van de Raad hutten op hebben gezet. Dit lezen wij overigens ook over een deel

¹⁷ GrA 1605-6252.

van de Zoutziederswal en het is aannemelijk dat het dezelfde bewoners betreft, omdat het water tussen Zoutziederswal en Noordereiland toen al gedempt was en er dus sprake was van één langgerekt doorlopend terrein.

In een akte van 7 oktober 1607 huurt de zoutzieder Sijwert Lewes van Dockum een perceel van 9 bij 4 roeden ten noorden van het turfhuis voor de tijd van 15 jaar voor 18 daler jaarlijks, waarbij bepaald wordt dat niemand binnen 15 jaar zonder zijn toestemming een zoutketel binnen de stadstafel mag zetten. We mogen aannemen dat de zoutketel van Sijwert Lewes de reden is geweest voor het feit dat Egbert Haubois het noordelijke deel van het Lage der A op zijn vogelvluchtk kaart van Groningen als '*bij de Soutketel*' heeft aangeduid.

De huur gaat op Pasen 1608 in. Ook Roeleff *steenmesseler* huurde hier een stukje grond, maar deze huur werd in 1612 door de zoutzieder Sijwert Lewes overgenomen. In 1627 komt Berent Ipens (in 1633 met de vermelding: *wegen de Soltketel*) in zijn plaats. Zijn pacht wordt na enkele jaren verlaagd van 27-18-6 naar 27-0-0, terwijl Reintien Wabbens en vervolgens zijn weduwe 0-18-6 geven. In haar plaats komt in 1656 Jan Tijmens. In 1656 treffen wij in plaats van Berent Ipens een aantal personen aan die samen 27-0-0 betalen. Arent van Salen/Zalinge, stadspander, zet in de herfst van 1609 een huis ten noorden van deze zoutzieder. Zijn grondpacht kan ik vervolgen tot en met 1652, later (1656 of eerder?) pacht Egbert Cornelis deze grond voor dezelfde prijs (4-17-4). Ten noorden van hem heeft de weduwe van Henrick *hoepenbinder* een *huisstede* in 1610 en nog steeds in 1633 (1634 en 1635 ontbreken). In 1636 woont Tamme Frericx *ruiter*, hier. Ook deze grond wordt in 1656 gepacht door Egbert Cornelis.

Joest *steenmesseler* heeft ten noorden van Henricks weduwe een *huisstede* in 1610. In haar plaats komt in 1633 de zojuist ook al genoemde weduwe van Reintien Wabbens, in 1656 Claes Gijseburtus (1-5-0).

In 1622 worden een aantal nieuwe grondpachters ten noorden van Joest vermeld. Deze omgeving heeft inmiddels veranderingen ondergaan door de bouw van de Kranedwinger en vernieuwing van de Kranebrug omstreeks 1620. In noordelijke richting worden achtereenvolgend genoemd:

- De zoon van Albert Navoegen, welke grond in 1623 aan hem wordt verkocht voor 112 gulden 10 st, waarna hij geen grondpacht meer betaalt en dus ook niet meer wordt genoemd.
- Derck *steenmesseler*, in wiens in 1633 plaats Pauwel Jansen *stadsdener*, komt en in 1656 Claes Pieters (5-12-4).
- Jacob Gerrits *verwer*, in 1636 in zijn plaats Tonnis Hindrix *schipper* en in 1656 Jacob Engelberts.
- De weduwe van Gese in de Crane, in 1656 gevolgd door Jan Bruins.
- Peter Wijllems, die in 1651 niet meer wordt genoemd.
- Hindrick Jansens *kalckbrander* (sinds 1619) welke grond aan hem wordt verkocht in 1624 voor 300 car. gulden. Hierna betaalt hij geen grondpacht meer.
- Hubert Loechs, in zijn plaats in 1633 Arent Clasen en Remt Rijkens (18-0-0). In 1638 worden zij apart vermeld: Arent Clasen 12-0-0 en Remt Rijkens 6-0-0. In 1656 vinden wij hier nog altijd Arent Clasen (10-0-0), maar is Remt Rijkens opgevolgd door Berent Eissens (6-0-0)
- Jacob Warmolts; deze koopt in 1623 de grond voor 275 gulden, waarmee zijn pacht vervalt.
- Lucas pottebacker, die het *hoernehuis* (hoekhuis) bewoont, blijkbaar het einde van een rij woningen. In 1636 komt hier Albert *mastemaker*, in 1638 Heine *voerman* die hier in 1652

nog woont. Wie hem opvolgt is niet heel duidelijk, waarschijnlijk Jan Ottens en daarna Claas Peters.

In 1640 volgen weer nieuwe namen:

- Frerick Ottens, in wiens plaats in 1653 Tonnis Hindrix komt tot en met 1659, gevolgd door Harmen Dowijll.
- Albert Hindrix ten noorden van Frerick geeft in 1644 nog geen pacht. In 1646 komt hier Wessel Wessels, in 1656 Lambert Annes.
- Harmen Mensens ten noorden van Albert geeft nog geen pacht in 1644, daarna wel tot in ieder geval 1662.
- Mechtelt *olde Vriesen weedwe* ten noorden van Harmen betaalt in 1644 nog geen pacht, maar in 1646 betaalt ze 6-10-0. Zij verblijft hier nog in 1662.

De plattegrond van Van Geelkerken laat zien dat het 'Noordereiland' al in 1616 geen eiland meer was. Wanneer het omringende water gedempt is wordt in de stadsrekeningen niet vermeld, maar hierboven is bij de Zoutziederswal al vermeld dat de demping tussen deze wal en het eiland waarschijnlijk al vóór 1587 heeft plaatsgevonden. De nieuwe grondpachten van 1622 lopen blijkbaar van het eiland in noordelijke richting door tot op het terrein bij de Kassentoren en de oude (*binnenste*) Kranepoort in de stadsmuur. Omdat deze woningen dateren van omstreeks 1622 komen zij niet voor op de plattegrond van van Geelkerken, maar wel op die van Haubois.

Ingevolge een raadsresolutie van 25 augustus 1627 is de verantwoording van *olde opcomsten van de pachtplaetzen in de stad ende de nije Swaene straete* overgegaan van de stadsrekeningen naar een apart register oude grondpachten. De afmetingen en de ligging van de gepachte gronden ten opzichte van elkaar zijn daarin niet meer weergegeven, terwijl dit in de stadsrekeningen wel het geval was, waardoor het overzicht van de bebouwing daar duidelijker was. In het register van oude grondpachten treffen wij de bovengenoemde woningen/pacht weer aan onder het hoofdstuk *An de opslach bij der A-poorte*. Dit begint met Louw en consorten die nu, zoals boven reeds vermeld, de drie plaatsen op de *opslach* pachten, vervolgens Roeleff Sijmens (Zoutziederswal) en daarna de pachters van het Noordereiland, waarbij Sijwert Lewens vervangen is door Berent Ipens (*wegen de soltkeetel*). Arent van Zalinge enz. Van 1650 af staat boven dit hoofdstuk het kopje *Aen de opslach bij Cranepoort* en van 1662 *Van der A na Craanepoorte ten westen bij het diep langes*. Dit diep is dus de A (Hoornsche diep, Reitdiep) en de genoemde woningen liggen derhalve aan het huidige Lage der A. Het noordelijke deel van het Lage der A heet bij Haubois '*bij de Soutketel*', het zuidelijke deel noemt hij '*Over de A*'. De grens tussen beide stukken is de huidige Dwarsstraat, die bij Haubois '*Klene Slemennerstrate*' heet.

6 De Middelwal

De Middelwal komt voor het eerst in 1606 in de stadsrekeningen voor en is gelegen, zoals hieronder nader uiteen wordt gezet, tussen de grond aan de oostzijde van het bolwerk van omstreeks 1530 en de Zoutziederswal/Noordereiland. De Middelwal ligt klaarblijkelijk op de plaats van het gedempte Menrediep; de ten westen van deze Middelwal gelegen sloot zal een overblijfsel van dit diep zijn.

In 1606 worden op de Middelwal twee woningen vermeld. Ze zijn eigendom van Geert *bleecker* en Roelef *steenmesser*. Beiden worden dat jaar aangeslagen voor grondpacht met ingang van 1605, zodat wij mogen aannemen dat deze huizen in dat jaar zijn gebouwd. De

woning van Geert ligt ten oosten van Evert Cornellijs, die naast het bolwerk op het aan Ursule Canter toegewezen terrein ligt.¹⁸ De woning van Roelef ligt *achter Anne Jurgens*, welke woning ten noorden van Evert Cornellijs langs het bolwerk ligt.¹⁹ Roelef betaalt in 1609 nog de grondpacht, maar wordt in 1610 en daarna niet meer vermeld, de grondpacht wordt dat jaar overgenomen door de zoutzieder Sywert Lewes op het Noordereiland. In de stadsrekeningen blijft dan wel sprake van twee woningen, maar er wordt dan alleen de woning van Geert (tot en met 1625) vermeld. In 1606 valt verder te lezen dat ten noorden van deze twee woningen arme mensen rieten hutten op de Middelwal hebben gezet, waarin zij *woenen omme Godes willen tot des Rades wederseggen*. In 1610 zijn deze hutjes afgebroken.

In 1620 wordt Luitien *schroer* genoemd. Hij betaalt dan voor 1619 en 1620 en gebruikt een *huissteede* (1-2-4) ten westen van Geert *bleker*, van wie steeds wordt vermeld dat deze ten oosten van die van Evert Cornellijs ligt. Blijkbaar ligt de huisstede van Luitien *schroer* tussen beide in. Bovendien staat in de beschrijving dat beide op *de middelwall an dat olde tortfhuus* liggen, wat dus inhoudt dat de oostelijke zijde van de Middelwal tegen het Noordereiland (*lang stucke cingelwals nae de Kranbrugge streckende*) ligt. De Middelwal ligt dus ten oosten van de woningen van Evert Cornellijs en Anne Jurgens en wordt daarvan gescheiden door een sloot. Aan de oostzijde sluit de Middelwal aan bij het Noordereiland.

Tot en met 1626 wordt deze toestand ongewijzigd weergegeven. Na invoering van het register van *olde grondpachten* in 1627 worden Luitien *schroer* en Geert *bleker* vermeld in het hoofdstuk '*Noch tusschen der A- ende Cranepoorte*' in het gedeelte '*ander gronden (3)*', zonder verdere aanduiding van de ligging ervan. Vanaf 1638 wordt Luitien *schroer* vermeld met een pacht prijs van 1-2-4 onder het kopje '*Tusschen der A ende Cranepoorte*' tussen Luitien Wolters en Geert Wessels enerzijds en Micheel Luitiens anderzijds. Van 1642 af betaalt hij 1-10-0. In 1656 komt deze pacht op naam van Lolke Douwens, die hetzelfde bedrag betaalt. In 1662 verandert de plaatsaanduiding in '*Tusschen A ende Craanepoorte in de Slemendersstrate*'.

Geert *bleker* wordt in 1627 met een pacht prijs van 2-15-2 na Luitien *schroer* ook vermeld in *andere gronden (3)*, in 1633 wordt dit perceel voor dezelfde prijs verpacht aan Michiel Luitiens en Reintien Wabbens weduwe. In 1638 worden zij samen voor hetzelfde bedrag aangeslagen en betalen ieder 1-7-6, terwijl '*ander gronden (3)*' dan niet meer wordt genoemd, maar is opgenomen in '*Tusschen der A ende Cranepoorte*' (voorheen '*Noch tusschen der A- ende Cranepoorte*') en wat in 1662 zal worden aangeduid als '*Tusschen A ende Craanepoorte in de Slemendersstrate*'. Hiermee is duidelijk, dat de Middelwal een deel van de oostzijde van de Sledemennersstraat is geworden.

7 De Binnen-Apoort

Deze ten oosten van de Sledemennersstraat in de Astraat gelegen poort werd in 1517 als stenen poort gebouwd met uit het afgebroken kasteel van Graaf Edzard verkregen materiaal. Het is onzeker of het hier de vervanging van een eerder bestaande houten poort (daterend van omstreeks 1470?) dan wel een geheel nieuwe poort betrof. Deze Binnen-Apoort is 1828 afgebroken. Er zijn van deze poort verscheidene afbeeldingen bekend. Ook staat ze op de plattegronden van Braun en Hogenberg, Van Geelkerken en Haubois

¹⁸ Zie paragraaf 9 'Bebouwing langs het bolwerk ten noorden van de A-poort'.

¹⁹ Id.

afgebeeld. Frederick Moijsteen huurde in 1583 ruimte in de Binnen-Apoort voor de opslag van koren. Na dat hij de huur had opgezegd huurde Johan van Embden de poort van december 1585 tot februari 1586 voor de opslag van rogge. In 1595 bewoont Harcke Johans de Binnen-Apoort en betaalt als stadsdienaar geen huur. In 1601 bewoont Claes ther Boerch *stadtdener* deze poort zonder huur, in 1605 Henrick Albers *stadtdener* en Pauwel Jansen *stadtdener* van 1609 tot in ieder geval 1626, vervolgens Cornelis Jansen (1627 – 1633), Willem *backer in Apoorte* (1633 – 1655), diens weduwe (1656 – 1662 of later).

8 Tussen beide Apoorten noord- en zuidzijde

Aan de zuidzijde tussen beide Apoorten heeft de stad in 1582 twee stenen huisjes laten zetten (waaruit blijkt dat het Menrediep toen gedempt was); het naast het bolwerk gelegen huisje werd gebruikt door de poortwachter van de Apoort terwijl het ten oosten daarvan staande huisje in gebruik was bij Roelof van Meppen, daarna door zijn weduwe, vervolgens door Johan van Meppen, zijn weduwe en Johan *backer* tot 1625. Op 24 februari 1624 worden dit huis en de grond aan Johan verkocht voor 1450 gulden. Het wordt omschreven als *seker huis ende hoffstede gelegen an de zuitzijde van die straete tusschen beide Apoorten, daer de straet ten noorden, de olde A poorte mit Luitien Jansen ten oosten, die stadt grondt ten suiden, Dame Lucas ten westen, naest angeswettet sint*. Wat er verder met dit huis is gebeurd is niet duidelijk. Wij vinden Johan *backer* in 1627 wel terug, zoals hierboven vermeld, ten NW van de Binnen-Apoort. Ook Dame Lucas zien wij daar dan terug. Overigens huisde volgens bovenstaande gegevens toen niet Luitien Jansen, maar Pauwel Jansen in de Binnen-Apoort.

Johan Tonnijs, zoon van Tonnijs *kremer*, heeft aan de noordzijde tussen beide Apoorten in 1582 een *boe* (hutje) gezet tussen het wachthuis en de Binnen-Apoort.

Tho(e)mes *schroer* bewoont de *stadtkamer upt noorden tusschen der Aeпоorthе* sinds 1564. Zijn weduwe verlaat dit huisje in 1582, waarna het wordt bewoond door Johan Hemckens, de nieuwe boomsluiters van het Hoornsdediep.

9 Bebouwing langs het bolwerk ten noorden van de A-poort

Met ingang van 1606 treden bij de Stadsrekeningen in de beschrijving van het gebied ten noorden van beide Apoorten twee nieuwe vermeldingen op. De eerste is die van de boven besproken Middelwal, de tweede die van een conflict tussen de stad en de familie Canter.

Op de plattegrond van Braun en Hogenberg (1575) zijn er woningen te zien langs de oostzijde van het bolwerk ten noorden van de Apoort en ten westen van het Menrediep. Dit terrein wordt door *private luijden* gebruikt alsof zij het in eigendom hebben, maar recht erop kunnen zij niet doen gelden. Niet alleen de stad, ook de familie Canter maakte aanspraak op dit terrein. In 1606 wordt in de stadsrekening vermeld dat Burgemeesters en Raad jarenlang onenigheid hebben gehad met Joachim Canter over *dat olde gedemde stat lopende deep*²⁰ *questiose gronden des gedemede wester strooms vant Reijtdieep van de Kranepoerte tot Drapoerte) durch der Krane wester stenen pijsse gelopen zujtwert bij westen an zoltzederswall langest tusschen beijde Drapoerten durch bij dat bolwarck int Horensche deep lopende*. Op advies van een raadscommissie heeft het stadsbestuur besloten dat

²⁰ Het Menrediep in de stadsrekening over 1609 (GrA 1605-1820, fol. 141).

Joachim en zijn zuster Ursule Canter vanaf de voet van het bolwerk oostwaarts de grond over een afstand van 9 roeden in bezit zullen krijgen. Joachim Canter krijgt daarboven nog 7 voet toegewezen in ruil voor grond bij het stadsturfhuis en de *ganck ant lopende deep*, al met al 9½ roeden. De grond ten oosten van het aan Joachim toegewezen gebied *streckende an de sloet van zoltzeerswall/middelwal* (deze sloot is dus een restant van het Menrediep) is stadsgrond en voor dit gedeelte – waarop van zuid naar noord de drie *warven* gelegen zijn van Mense Menses, Henrick Gommers en Roelf Laurens – moet aan de stad pacht worden betaald. Deze drie *warven* liggen binnen en langs het bolwerk ten noorden van de A-poort. Ten noorden van deze drie *warven* ligt een *lege* plaats, vervolgens 3 *warven* (van Evert Cornellijs, Anne Jurgens/Jurriens en Swane Laurens) op de grond van Ursule Canter, waarvoor ook geldt dat de *stadt sal behouden de gronden int oesten daer an gelegen bes an de Middelwall*. Ook hiervoor moeten de bewoners pacht afdragen. De grond ten noorden van deze 3 *warven* tot de Kranebrug eigende Ursule Canter zich ten onrechte ook toe en de stad nam dit gebied in 1607 weer in bezit. Hierop staan negen woningen, van zuid naar noord van Swane Laurens, Geert Jansen, Hilbrant Reiners, Alle Menses en de ‘*Arme Huissitten*’ (die in 1628 al niet meer vermeld worden), Evert Berens, Egbert Dercks, Wessel mulder, Geert Dercks en (de noordelijkste) Detert Arents, die hier in 1601 een huis heeft gezet ten zuiden van de westelijke stenen pijp van de (oude) Kranebrug.

In 1610 worden daarbij ook vermeld *Pauwel Geerts ende Peter Noenck/Nincx mulders upt bolwarck int westen van de strate* (deze zal later de Sledemenerstraat heten) *voer hoer moelenbarch jaerlix 8 rijder* met ingang van dat jaar.²¹ In 1611 wordt hetzelfde vermeld met daarna de mededeling dat dit bericht hier moet vervallen en dat het verderop in de rekeningen voorkomt: *Pauwel mulder int zijden van Kranepoorte onder sijn moele 1 woninge*. De volgende jaren tot en met 1626 wordt hij ook op deze manier vermeld, daarna staat deze post in de ‘*Opkomsten olde Grondpachten*’ onder ‘*Andere gronden (3)*’. Deze molen staat op de plattegrond van Van Geelkerken.

Deze bewoners (van Mense Menses tot en met Detert Arents) en hun opvolgers zijn in de stadsrekeningen te volgen tot en met 1626. Vanaf 1627 komen zij voor in het register ‘*Olde Grondpachten*’ onder het hoofdstuk ‘*Noch tusschen der A- ende Cranepoorte*’ (Menso Mensens tot Roeleff Laurens), ‘*Ander Gronden (1)*’ (Evert Cornellis tot Swaene Lourens) en ‘*Ander gronden (2)*’ (Swaene Lourens tot Detert Arents).

In 1628 vervallen de rubrieken ‘*Ander gronden (1) en (2)*’ en staan al deze bewoners onder het hoofdstuk ‘*Noch tusschen der A ende Craane poorte*’, wat in 1638 verandert in ‘*Tusschen A ende Craanepoorte*’ en in 1662 in ‘*Tusschen A ende Craanepoorte in de Slemendersstrate*’.

Aangezien de woningen van Mense Menses tot en met Detert Arents langs het bolwerk lagen, moet het hier gaan om de westzijde van de Sledemenerstraat, Deze rij woningen is weergegeven op de plattegronden van Van Geelkerken en Haubois.

De pacht van Detert Arents ten bedrage van 11-5-0 wordt in 1636 overgenomen door Luitien Wolters en Geert Wessels.

In 1638 is er ook een uitbreiding van deze reeks bewoners met *Ander gronden (3)*, maar het gaat dan om woningen op de Middelwal en ten noorden ervan. Het betreft dus de oostzijde van de Sledemenerstraat. Daarin zijn opgenomen Luitien *schroer* (1620 Middelwal), Geert *bleeker*, (Middelwal 1606), de bovengenoemde Pouwel *mulder* (ten zuiden van de Kranepoort), Jurgen Ottens (deze en volgenden van zuid naar noord in 1626), Lubbert Geers,

²¹ Stadsrekening over 1610 (GrA 1605-1821, fol. 129).

Claes Dercx en Egbert Harmens betalen.

In 1649 volgen hierna nieuwe namen, die in 1650 voor het eerst pacht zullen betalen:

Jan touslager sal anno 1650 op Meij de eerste pacht betalen jaerlix met de navolgende 1-0-0;
in 1658 komt Lolke Douwens in zijn plaats.

Jan Menolts.

Lambert Annes.

Roeleff Geerts, in 1653 Jan Jacobs *smid*

Jacob Gerrits

Adriaen van Voorsten, vervolgens Bruin Jansen.

Egbert Allerts, in 1659 (zoon?) Albert Egbers.

Albert Meekes, in 1652 Jan Jansen, in 1659 Harmen Jansen.

Luitjen Wolters.

Geert Wessels, in 1656 Geert Wessels en Jan Menolts samen.

10 De Sledemennerstraat

Er kan gemakkelijk verwarring ontstaan rond de naam ‘Sledemennerstraat’. Dit toponiem heeft niet alleen betrekking op de straat die nu nog zo heet en gelegen is op de plaats waar eerder het Menrediep heeft gelopen. De Sledemennerstraat wordt in het jaar 1635 voor het eerst in de stadsresoluties vermeld. Uit de context blijkt echter dat daarmee een andere straat wordt bedoeld.

In de resolutie van 2 mei 1635 staat dat door het verlengen van de Sledemennerstraat naar het bolwerk de achterliggende stadsgrond uit twee delen komt te bestaan, waarvan het ene aan de stadhouder toevalt en het andere aan burgemeester Schonenborg zal worden verhuurd. In de resolutie van 27 juni 1635 wordt bepaald dat de opgang van de *Slemendersstraete* naar het bolwerk ten noorden van de woning van wijlen raadsheer Haikens bestraat zal worden. Over deze personen ben ik geen verdere gegevens tegen gekomen.

De hier bedoelde Sledemennerstraat kennen we nu als de Bloemstraat. Dat blijkt uit de rekeningen van de nieuwe stadspachten, waarin de inkomsten uit de stadsgronden buiten de oude stad zijn verantwoord. Hierin worden de percelen langs het Boterdiep van zuid naar noord worden opgesomd: ‘*van Slemenderstrate op de oostzijdt langes 't Botterdiep*’.²² Op de kaart van Haubois staat op de plaats van de huidige Bloemstraat het woord ‘*Kaarmennersstraat*’ en op de Steenmarkt is een slede getekend met een paard ervoor.

Overigens is wellicht de in 1587 genoemde *mennewech*, vermeld in paragraaf 4 over de Zoutziederswal, ook al de ons nu als Sledemennerstraat bekende straat.

In het register van *Olde Grondpachten* wordt de huidige Sledemennerstraat voor het eerst vermeld in 1638: *Pieter Nincx ende Harmen Pieters moelenaers in Slemender straete*.²³ Het jaar daarvoor stonden de hier genoemde woningen nog vermeld onder ‘*Ander gronden 3*’. Ook in de volgende jaren komen zij hier zo voor. Zoals eerder vermeld vormen de in paragraaf 4 genoemde woningen van Lijsebet Olijslager tot en met Jan Jansen *backer* (vooraf gegaan door Cornelis Jansen in de Binnen-Apoort) de oostzijde van de Sledemennerstraat.

²² GrA 1605-6400 (rekening van de nieuwe stadspachten 1633) f. 14v).

²³ GrA 1605-6261 fol. 21.

In 1662 zijn de hen opvolgende bewoners te vinden onder *'Van der A: tot na Cranepoorte Slemenderstraate langes'*. De in paragraaf 9 over de bebouwing langs het bolwerk ten noorden van de A-poort genoemde huizen van Mense Menses tot Detert Arents vormen de westzijde van de Sledemennerstraat. De lange lijst *Tusschen A ende Cranepoorte in de Slemendersstraate* uit 1662 omvat naast de opvolgers van Mense Menses tot en met Detert Arents nog een groot aantal woningen. Dit zijn de hierboven vermelde woningen die in 1638 van *'Ander gronden (3)'* naar de afdeling *'Tusschen A ende Craanepoorte'* en in 1662 naar *'Tusschen A ende Craanepoorte in de Slemendersstraate'* zijn verplaatst en die vóór 1627 werden aangeduid als gelegen op de Middelwal, het Noordereiland etc. Deze huizen liggen dus aan de oostzijde van de Sledemennerstraat, vermoedelijk ten noorden van de huidige Dwarsstraat, die bij Haubois *Kleene Sleemenderstraate* heet.

SAMENVATTING

In het zuidwestelijke gedeelte van de stad zijn aan het einde van de 16^e en in de eerste helft van de 17^e eeuw veel woningen gezet. Deze stadsuitbreiding is mede mogelijk geworden door de demping van het Menrediep en het bij het Noordereiland gelegen water. De bebouwing langs de Sledemennerstraat westzijde staat op de door de familie Canter en de stad betwiste grond (met ten noorden de woning van Detert Arens) naast het bolwerk, die langs de oostzijde op de door deze demping verkregen grond aan de westzijde van de Zoutziederswal en de Middelwal. De woningen op de oostzijde van de Zoutziederswal liggen langs de huidige Lage der A. Het ten zuiden van de Dwarsstraat gelegen deel daarvan op de plattegrond van Haubois *'over der A'*; het gedeelte ten noorden van de Dwarstraat heet daar *'bij de Soutketel'*.

Twee stadsplattegronden

Ter verduidelijking volgen tot slot twee uitsneden uit de vogelvluchtkaarten van Van Geelkercken (1616) en Haubois (eerste uitgave 1637) met inkleuring van gegevens van de kaart van Braun en Hogenberg, resp. de situatie van omstreeks 1610.

Uitsnede van de kaart van Van Geelkerken (1616), die wordt geacht de situatie betrouwbaar weer te geven, hoewel de Driemolendrift (buiten deze uitsnede) verkeerd is afgebeeld. Ingekleurd zijn elementen uit de kaart van Braun en Hogenberg.

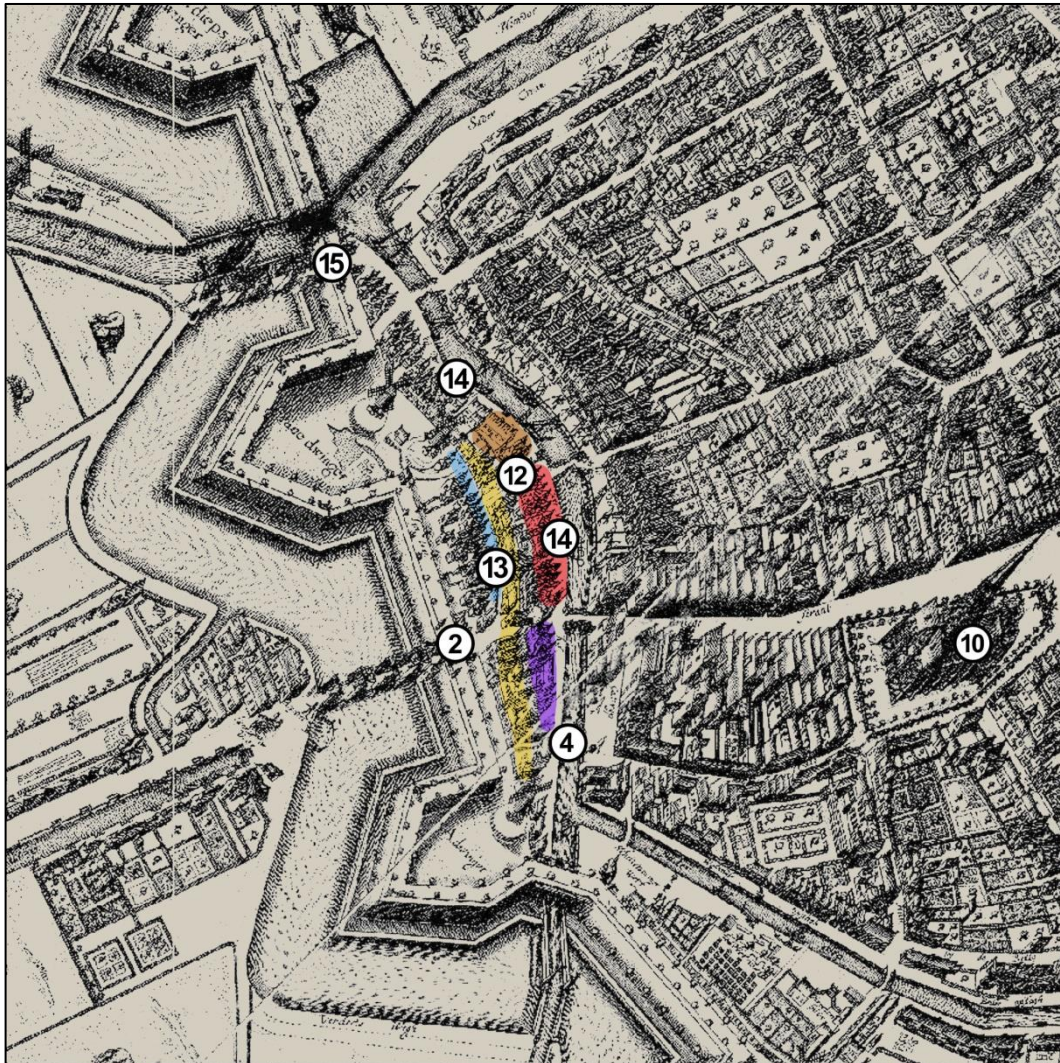

- 1 Binnen-Apoort.
- 2 Apoort in bolwerk.
- 4 A/Hoornsediep
- 7 Kranepoort in bolwerk
- 8 Kleine Kranepoort in stadsmuur
- 9 Bolwerk (stippellijn)
- 10 Akerk
- 12 Dwarsstraat (*Klene Slemenderstrate*)
- 13 Sledemenerstraat
- 14 Lage der A

Kleuren:

- blauw: Menrediep
- rood: Zoutziederswal
- oranje: Noordereiland
- paars: Metelenwal
- groen: bolwerk

Uitsnede van de plattegrond van Egbert Haubois (1637). Deze kaart wordt geacht een juiste afbeelding van de stad te geven.

- 2 Apoort in de nieuwe vestingwal.
- 4 A/Hoornsediëp
- 10 Akerk.
- 12 Dwarsstraat (*Klene Slemenderstrate*)
- 13 Sledemännerstraat.
- 14 Lage der A (*Over der A ten zuiden, bij de Soutketel ten noorden van de Dwarsstraat*)
- 15 Kranepoort in de vestingwal

Kleuren:

- blauw: sloot
- rood: Zoutziederswal
- oranje: 'Noordereiland'
- geel: gedempt Menrediep; het noordelijke deel heet Middelwal
- paars: Metelenwal